

ФОРМИРАЊЕ, НАОРУЖАВАЊЕ И АКЦИЈЕ РАЧАНСКЕ ЧЕТЕ ДО ОСЛОБОЂЕЊА БАЈИНЕ БАШТЕ

Другог августа 1941. године нашао сам се са Драгољубом Ђорђевићем и Гвозденом Зарићем на зборном месту у Трсти код Бајине Баште. Прикључили смо се осталим друговима па смо се у току ноћи преко Раче пребацили на Соколину на Тари. Стигли смо у рано јутро трећег августа. Било је лепо, сунчано јутро. Код Петровића колиба затекли смо неколико другова који су пре нас ту стигли. Ту су већ били Душан Јерковић, Душан Вишић и Драган Павловић. Ниједног од њих раније нисам познавао.

После краћег одмора кренули смо дубље у шуму. У густој четинарској шуми изнад Кепине колибе формиран је логор.

Од приспелих добровољаца формирана је Рачанска партизанска чета и изабрано руководство. За командира чете изабран је Душан Јерковић, за политичког комесара Душан Вишић, а за интенданта Богдан Пешић. После тога положили смо партизанску заклетву. Колико се сада сећам, при формирању чете у строју је било 16 другова и то: Душан Јерковић, Душан Вишић, Миленко Топаловић, Богдан Пешић, Драган Павловић, Мијо Нинчић, Цветко Јелисавчић, Светолик Димитријевић, Миленко Тришић, Чедомир Нешковић, Александар Димитријевић, Драгутин Чучковић, Добрисав Павловић, Владан Жеравчић, Драгољуб Ђорђевић и Радован Јовановић Ровак. Већ у првим данима логоровања почели су да пристижу нови борци. Чета је већ бројала око тридесет другова. У чету је дошао лекар др Курт Леви са женом Маријом и Маријиним братом Милаиом Бобићем. Њих је из Санаторијума из Шљивовице довео Спасан Јовановић.

Живот у логору одвијао се по свим војничким правилима. Успостављена су стална стражарска места, а преко дана су упућиване патроле ради осматрања терена. Већина бораца није имала никаквог војничког знања па су свакодневно држана предавања и вршена обука. Нарочита пажња посвећена је руковању војничком пушком. Редовно су одржавана и политичка предавања. Увече, уз логорску ватру, певали смо револуционарне песме. Највише песама научили смо од Драгана Павловића, Миће Јанковића и Миленка Топаловића. Имали смо радио-пријемник на батерије и слушали Моокву. Сигнал Москве „Широм света“ сви смо брзо запамти-

ли и узели га као свој знак за распознавање. То је важило све док је наша чета постојала.

У чети је после извесног времена било више бораца него што смо имали оружја, зато су прве акције имале циљ да се што пре дође до потребног оружја. Прву оружану акцију наша чета је извршила ноћу између 6. и 7. августа напавши на, жандармеријску станицу у Бесеровини. У току ноћи опколили смо зграду и позвали жандарме на предајау. Они оу позив одбили и пружили оружани отпор. После краћег пушкарања ово упориште је ликвидирано. Два жандарма су теже рањена и подлегли су ранама на путу за болницу. Остали жандарми искористили су ноћ и побегли за Бајину Башту. Ми смо дошли до првих пушака отетих од непријатеља,

Једног дана у наш логор на Тари дошао је Божидар Лазаревић, железничар из Шаргана. Рекао је да је на железници направио неку саботажу и молио је да буде примљен у чету. Прихватио смо га, После тога обавестио нас је да зна код кога се у Кремнима налази пушкомитраљез „брно“ и предложио да га одузмемо. Увече је једна наша група отишла с Лазаревићем у Кремна. Донела је пушкомитраљез. Био је нов и исправан.

Још увек смо оскудевали у оружју. Неки другови су знали да председник бајинобаштанске општине Будимир Јевтић има оружја које је донео из општине и сакрио. Једне ноћи изненада смо га посетили. Нашли смо га у кревету. Био је изненађен и уплашен, али је попустио сналажљиво и примио нас „пријатељски“. Командиру Јерковићу причао је тада како је и он за борбу против окупатора и обећао да ће и он наш покрет помагати. После тога предао нам је три војничке пушке с муницијом. Пушке су биле сакривене у стоговима сена. Разуме се, општински председник тада је тактизирао. Касније је показао право лице и завршио као околени непријатељ.

Док смо логоровали на Соколини, запалили смо општинске архиве у Рачи и Солотуши. У рачанској општини запленили смо писаћу машину, радио-апарат на батерије и један мањи шапирограф, који нам је касније служио за умножавање материјала и летака.

Десетог августа на путу за Заовине, у Добром пољу, наша колона је стала. Из оближње шуме чули су се пуцњи. После тога појавила су се три наоружана лица. Командир Јерковић је наредио да се одмах заузму заклони. Када су пришли, видели смо да су то четници. На шубарама су имали кокарде с мртвачком главом. Била су два мушкарца и једна жена. Поздравили су нас и питали ко смо. Одговорили смо да смо партизани, а Јерковић је њих питао ко су они и шта траже по планини. Вођа тројке је одговорио да су Пећанчеви четници и да су под командом војводе од Варде. Додао је да се и ми морамо ставити под команду њиховог

војводе. Јерковић им је рекао да ми имамо своју партизанску команду, а они нека продуже мирно куда су пошли.

У Заовине смо стигли по мраку. Пошто смо спалили општинску архиву, сачекали смо повратак једне наше групе, која је с Остојом Којадиновићем отишла у Карауле да од Велибора Попадића одузме пушкомитраљез „брно“, који је донео из рата и сакривао га код куће. По њиховом повратку наставили смо преко планине за оело Растиште, где смо стигли рано изјутра. Ту смо спалили општинску архиву и прекинули телефонску везу с Бајином Баштом. Затим смо испробали нови пушкомитраљез. И он је бис исправан. При повратку у логор чети се прикључио Љубинко Пантелић, ученик учитељске школе из Растишта.

Ради боље безбедности, одлучено је да се логор са Соколине гхремести на Борово брдо.

У логор на Боровом брду 18. августа дошао је Милинко Кушић, политички комесар Ужичког партизанског одреда. С њим је дошао и Јожа Барух, профеоор из Београда. У њиховој пратњи било је неколико бораца Ужичке чете, које нисам познавао.

Пред постројеним борцима Кушић је одржао краћи говор. Говорио је о циљевима партизанске борбе против окупатора и домаћих издајника. Похвалио је досадашњу активност чете, али је ставио и неке примедбе. Наш четни економ купио је једну овцу, која је испечена на ражњу и подељена борцима. Кушић је то видео па је рекао: „Нисмо ми овде да једемо јаловице, већ да се боримо!“

Сутрадан је Кушић отишао, а Јожа Барух је остао код нас. Ја сам добио задатак да заједно са Стевом Јоксимовићем пратим Јожу Баруха у црногорски срез, јер је тамо одређен на политички рад. На повратку сам се кратко задржао код своје куће у Добротину, а сутрадан, 21. августа, кренуо сам да нађем чету на Тари. Успут чујем неку пуцњаву из правца Таре. Питам неке мештане шта се догађа, али они не знају ништа одређено да ми кажу. Од њих сам дознао да је у Бајину Башту стигла већа група Немаца и жандарма. Навратио сам код једног воденичара у Трсти. Он ми је потврдио да је у Бајину Башту стигло доста Немаца и албанских жандарма. Вели да су упућени у потеру за партизанима. Касније чујем да су Немци отишли према манастиру Рачи. Одлучих да на Тару идем преко Бајине Баште. Пиштољ сам ставио за појас, покрио га кошуљом и кренуо у варош. На старом пијацу, у центру вароши, код трафике, видео сам једног цивила како кугхује цигарете. На реверу капута имао је кукасти крст. Касније сам сазнао да је то био Антон Шустер, фолксдојчер, немачки тумач у Бајиној Башти. Идући даље према Лугу, видео сам неколико немачких војника и понеког жандарма, али на мене нико није обраћао пажњу.

Са Таре се пуцњава чула до у Бајину Башту. По чаршији се причало како су партизани побијени и многи заробљени.

Изашао сам у Копривну и приметио колону Немаца и жандарма како се са Ооколине спуштају према манастиру Рачи, Скло-нио сам се у оближњу шуму. Тек кад су прошли, продужио сам. Изашао оам на Соколину. У колиби Мише Пуртића, где је требало да нађем везу с четом, није било никога. Врата су била разваљена, ствари поломљене и разбацане. Ближила се ноћ.

Идући преко неког камењара, наишао сам на шумара Мишу Пуртића. Лежао је у буједи крај неког пута. Био је без свести, сав модар и изубијан по лицу. Око уста, носа и увета видела се усирена крв на коју се окупио читав рој мува. Поред њега била је поломљена његова ловачка пушка, Покушао сам да га освестим и придигнем. Било је узалуд. Пошао сам у село да затражим помоћ како би га пребацили у његово село Луг. Силазећи низ падине Соколине према Копривни, срео сам две млађе жене. Питам их куд су пошле. Млађа вели да је пошла да тражи оца Миша, који је овде шумар. Рекао сам јој где сам га, и у каквом стању нашао и вратио се да покажем место где је Мишо лежао. Био је још у несвести, али је показивао знаке живота. . .

Сутрадан сам се пребацио у Добро поље. Пред вече сам наишао на стражара наше чете. Чета је била, на Буковој главици. Ту је остала неколико дана и за то време нисмо изводили никакве акције. Предах је искоришћен за обуку и политички рад. Број бораца се нагло повећао. Чета, је сада имала око 70 људи.

У то време у чети се нашао извешан број бораца, нарочито оних са села, који су били оптерећени разним штетним навикама и недостацима. Руководство чете хтелo је да се ослободи таквих бораца, али то није било лако. Јерковић је пронашао своје „решење“. Наредан је збор. Пред чету је стао командир Јерковић и одржао краћи говор. Рекао је да чета треба одмах да крене за Санџак и да се дуже времена неће враћати на овај терен. Борци који не могу или не желе да се удаљавају могу ићи својим кућама. Из строја се издвојило петнаестак бораца, После смо устаиовили да су то углавном они којима је сметала партизанска дисциплина. Они су партизане сматрали као неку врсту хајдучије, где је све дозвољено. Пошто су они напустили логор, чета се спремила за покрет. Кренули смо према Бајиној Башти. Ишли смо преко Калуђерских бара, Солотуше и Придола и пребацили се у Добротинску планину.

У Добротину су нас мештани врло срдечно прихватили. Ни у чему нисмо оскудевали. Једног дана сељак Светозар Јеремић Лале дошао је сам у чету и донео нам свој пиштољ „бровинг“. Предао га је говорећи: „Поклањам вам овај пиштољ, јер се ви борите за слободу, а када победите да ми дате плуг! . . .“ Пиштољ, који нам је предао Светозар припадао је његовом оцу Љубисаву, мајору српске војске, који га је донео са Оолунског фронта.

За време Јтогоровања у Добротинској планини попалили смо општинске архиве у Дубу и Пилици. После тога чета се пребацила у Зарошке планине.

Логор у Добротину напустили смо подељени у два правца. Једна колона, којом је командовао Јерковић, кренула је преко села Сијерча за Рогачицу и добила је задатак да разоружа жандармеријску и граничну стражу и покида телефонске инсталације у гшшти а затим запали општинску архиву. Друшм колоном командовао је Рајак Павићевић. У њој сам био и ја. Ми смо из Добротина кренули за Костојевиће са истим задатком да покидамо телефонске везе и запалимо општинску архиву.

Зборно место после ових акција одређено је у Гњилој присеци.

Обе колоне успешно су извршиле планиране акције и сутрадан стигле на зборно место.

У Рогачици је заплењено 15 пушака с муницијом. У Рогачици су се тада чети прикључили Војо Никетић, граничар, а у Костојевићима Драгослав Ђурић, учитељ.

После напорног ноћног марша одмарали смо се у Лучевику. Мештани су нам доносили храну. Један сељак донео нам је пушкомитраљез „шошу" са оквирина и муницијом.

Логор смо формирали у шуми Просеку испод Гњиле пресеке. Тих дана почела је да пада киша па смо логор преместили нешто ниже, у Браћевац, где су се налазиле неке колибе и штале. Ту смо остали све до одласка из Зарожја.

Из овог логора извршили смо више акција. Спалили смо општинске архиве у Овчињи, Оклетцу, Бачевцима и Зарожју. У Бачевцима омо разоружали неку стражу, али оружја нисмо нашли много. Скоро у свим општинама налазили смо попуњене немачке објаве, које је требало да се уруче војним обвезницима који нису заробљени у априлском рату и налазили су се код својих кућа.

У Јагодићима, близу нашег логора, појавила се дизентерија, Мештани су дознали да у нашој чети има лекар па су нам се обратили за помоћ. Доктор Леви са жеиом Маријом чеето је одлазио у овај заселак и лечио оболеле. Успео је да сузбије епидемију. Из захвалности сељаци су у логор доносили разне поклоне и намирнице.

У априлском рату 1941. године у засеоку Голићи срушио се авион југословенског ратног ваздухопловства, типа „савоја". У том удесу погинуло је свих шест чланова посаде авиона. Оближњи сељаци опљачкали су срушени авион. Ондашњи општински деловођа Милојко Тодосијевић предао је наводно властима у Бајиној Башти све ствари погинуле посаде. Изгинули чланови посаде сахрањени су на месту пада авиона, у једном гају поред Голића. Кад је наша чета дошла у Зарожје, предузете су мере да се прикупе и одузму опљачкане ствари. Успели смо да пронађемо две пилотске бунде и један сат-штоперицу. Ништа више нисмо нашли.

У Пашиној равни сваке године 2. септембра одржава се велики народни вашар. Руководство наше чете одлучило је да се овај народни скуп искористи за одржавање партизанског збора. Из чете је одабрано око 40 бораца да прате комесара Вишића који је на овом вашару требало да говори. Група је кренула у правцу Пашине равни. Кад смо стигли у Смиљево поље, приметили смо групу наоружаних људи која се са Дебелог брда преко ливада спуштала ка Пашиној равни. Нисмо знали каква је то група. Застали смо. После краћег договора упућена је једна патрола да провери ко то иде. Патрола се вратила и известила да су то Пећанчеви четници које предводи Драгослав Баратовић, пекарски радник из Ваљева, родом иначе из Зарожја. Чули смо да су пошли на вашар у Пашиној равни да се проведу.

После тих обавештења наређен је покрет. У савршеном војничком поретку умарширали смо у вашариште. Наш долазак изненадио је и четнике и присутне грађане.

Четовођа Баратовић пришао је нашем комесару Вишићу и наредио му да са својим људима одмах напусти вашариште. Рекао је да он не дозвољава да партизани остану на вашару, а камоли да још држе неки збор. Настала је оштра расправа. Комесар Вишић је одлучно рекао да ћемо ми остати на вашару и одржати збор, а четници, ако хоће, могу остати на збору, јер нам неће сметати, а ако неће —* нека иду.

Баратовић се наљутио и својим четницима наредио да напусте вашариште.

Окупљеном народу говорио је наш комесар Душан Вишић.

Ово је био наш први јавни наступ у овом крају. Збор је потпуно успео. Сви смо се томе радовали. После завршеног збора народу смо делили летке које је наша техника умножила за ову прилику.

Александар ДИМИТРИЈЕВИЋ